

Arxiu Municipal de Castellbisbal

Castellbisbal, una història pota-roja: una aposta per la divulgació històrica en l'àmbit local

Servei municipal amb els processos de treball i serveis oferts certificats amb la ISO 9001:2015, de qualitat

Més informació:

https://www.certipedia.com/quality_marks/9000002155?locale=es&certificate_number=0%2E04%2E19042

Control del document

Elaborat per: Isaac Alvarez i Brugada. Ajuntament de Castellbisbal. Servei d'Arxiu i Gestió documental.

Data de creació 26/7/2023

Control de versions 26/7/2023 v.1 final

Estat formal Aprovat

Nivell accés a la informació Públic

Expedient 2023/4/XP

Títol *Castellbisbal, una història pota-roja: una aposta per la divulgació històrica en l'àmbit local*

Control de còpies Només les còpies electròniques disponibles al web de l'Ajuntament de Castellbisbal (www.castellbisbal.cat/arxiu-municipal), o disponibles a l'Arxiu Municipal, garanteixen la validesa i actualització del document.

L'ús dels continguts d'aquest document està subjecte a una llicència de Reconeixement - No Comercial – Compartir Igual (by-nc-sa) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre i quan no sigui per a usos lucratiu i se'n citi l'autoria. Es poden crear obres derivades si es difonen amb la mateixa llicència. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

Autor de la imatge de portada: Aleix Mateu / Manera Estudi - Ajuntament de Castellbisbal.

Castellbisbal, una història pota-roja: una aposta per la divulgació històrica en l'àmbit local

Presentació

Castellbisbal és un municipi de poc més de 12.000 habitants a cavall entre les comarques del Vallès Occidental i del Baix Llobregat. Una bona part del seu terme està delimitat pel riu Llobregat, l'antiga frontera de la Marca Hispànica, lloc de batalles durant la revolta catalana de 1640, a la Guerra de Successió, i punt clau en els últims intents dels republicans per parar l'entrada a Barcelona de les tropes franquistes.

El municipi se situa, per tant, en un lloc de pas clau entre el nord i sud del país que marcarà la seva història i deixarà notables exemples com una de les torres de telègraf òptic més ben conservades del País, o el Pont del Diable amb el seu Arc de Triomf dins del seu terme municipal, el qual constitueix la imatge que dóna coherència a les actuacions de divulgació històrica de Castellbisbal. Ja posteriorment, és punt de pas de les vies de comunicació que articulen el territori: carreteres, autopistes, vies de rodalies i d'alta velocitat.

La situació estratègica va portar a un notable creixement industrial amb un abandonament de la pràctica totalitat de l'activitat econòmica predominant fins el 1962: el cultiu de la vinya per l'elaboració de vi a granel, i cultius de regadiu a les lleres del Llobregat. El desenvolupament industrial i la seva posició prop de Barcelona va provocar un creixement exponencial de la població amb persones novingudes d'altres territoris a partir dels anys 60, i especialment dels 2000. Malgrat aquest creixement el poble ha intentat mantenir el record del seu passat amb la creació d'un museu dedicat a la vida rural i publicacions relacionades amb els records de la història del poble al segle XX per part de persones afeccionades a la història.

A partir de 2012 es van fer uns primers intents de fer recerca sobre la història de Castellbisbal vinculat a unes exposicions. És el 2016 quan neixen les beques de recerca de l'Arxiu Municipal de Castellbisbal que han tingut una bona acollida, convocant-se en set edicions amb un total de 8 projectes de recerca premiats i 5 estudis publicats. Val a dir que per la concessió dels premis els jurats han sigut de caràcter professional, formats per professors universitaris d'història, arxivers i el responsable de l'Arxiu Municipal, mostrant, per tant, l'aposta per la recerca universitària i la potenciació dels arxius municipals com a font de coneixement.

Aquest esforç econòmic i de recursos humans va mostrar, per una part, la potencialitat que té la recerca en àmbit local, i la manca de recerca global sobre la història de Castellbisbal, per tant d'una obra de síntesis que permetés un punt de partida per les persones investigadores, i també, una obra de fàcil lectura per qualsevol persona interessada.

En definitiva, presentem un projecte en que s'ha apostat per l'alta divulgació que relacionés la història de Castellbisbal amb la de Catalunya i del món, partint de la recerca històrica amb el màxim rigor professional.

L'objectiu: de la recerca a la divulgació

La recerca científica

Castellbisbal partia d'una manca d'obres de recerca que permetessin abordar una publicació de síntesis sobre la història del poble des de les primeres evidències humanes i fins el 1979: s'havia de partir d'una recerca exhaustiva en arxius, hemeroteques i bibliografia existent. Així doncs, abans de començar per treballar la difusió de la història de Castellbisbal s'havia de començar per la recerca.

Com a primer punt era necessari crear un grup d'experts que assumissin la tasca de recerca i redacció, abordant-ho com encàrrec professional, amb dotació pressupostària i de recursos destinats a la recerca, en què es preveia un coordinador científic, i per cada un dels cinc apartats en que es dividia dos especialistes (un professor/a universitari expert en el període i un historiador/a especialista en la matèria). Als cinc apartats se'n va afegir, posteriorment, un dedicat a les fons documentals, arqueològiques o hemerogràfiques disponibles per la recerca en la història de Castellbisbal.

La recerca i el text final ha estat regit pels principis següents:

- Professionalitat.
- Especialitat en la temàtica o període.
- Autonomia en la recerca.
- No ingerència en els textos resultants de la recerca.

En aplicació de la Llei de contractes del sector públic es va obrir un procés de licitació que va ser adjudicat al grup SOM.cat el qual va proposar constituir el grup de recerca encapçalat pel professor d'història moderna de la UB, Àngel Casals Martínez i els historiadors/es següents: Carles Buenacasa i Jordina Sales (antiguitat), Maria Soler i Àngel Casals (medieval), Àngel Casals i Joan Pons (moderna), Josep Pich i Víctor López (contemporània), Joan Ramon Triadó (art) i un últim capítol sobre les fons del coneixement de la ma d'Isaac Àlvarez.

La recerca es va iniciar a mitjans-finals de 2019 significant la consulta de fons hemerogràfiques, bibliogràfiques, arqueològiques, i dels fons documentals dels arxius següents:

- Arxiu Municipal de Castellbisbal
- Arxiu Històric Diocesà de Sant Feliu de Llobregat
- Arxiu Diocesà de Barcelona
- Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau
- Arxiu Nacional de Catalunya
- Arxiu de la Corona d'Aragó

La recerca va acomplir amb el seu objectiu, permetent conèixer diversos aspectes que no es coneixien relacionats amb la història de Castellbisbal, com la concessió del nou règim municipal el 1578, les relacions de poder a l'edat mitjana i moderna, i la importància i desaparició del llinatge d'El Castellbisbal.

El resultat final va ser un text de més de 400 pàgines que va ser objecte de correcció estilística per unificar el llenguatge i fer-lo accessible al conjunt de ciutadania, emprant un vocabulari assequible i adequat al tipus de publicació, i a on quan feia falta, s'explicava el significat de termes especialitzats.

De la recerca a la divulgació

L'objectiu de la recerca era la generació de nou coneixement, però també, especialment, generar una obra de referència amb les següents característiques:

- Ser una obra de consulta útil per la ciutadania que li permeti conèixer i valorar el seu patrimoni històric, cultural i paisatgístic. Això vol dir recuperar, en la mesura del possible, anècdotes, històries locals, personatges que ja no es comparteixen per la via intergeneracional que havia estat l'habitual.
- Treure a la llum nous recursos per la història local: documentació d'arxius forans, fotografies i il·lustracions, restes arqueològiques... per tal que puguin ser emprats en noves recerques o activitats de divulgació.
- Introduir la història de Castellbisbal en el marc general de la història catalana, de tal manera que el passat de la població aportí noves dades i informacions que serveixin com a referència per a construir, com fan els historiadors, marcs interpretatius d'àmbit general.
- Generar un relat de la història de Castellbisbal que defugís d'una visió des de les elits a una visió més transversal en què es dona la veu a les dones (com les Deodades), col·lectius tradicionalment infrarepresentats, i al conjunt de la població de cada període en la mesura que les fons documentals ens aportessin dades.
- Potenciar noves línies de recerca tot posant en evidència temes d'interès per la recerca universitària, de tal manera que hi haurà una difusió indirecta i difosa que ajudi a, com es diu de forma gràfica, "posar Castellbisbal en el mapa".

El resultat: una difusió integral de la història i patrimoni documental

A partir del resultat de la recerca històrica es varen generar dos productes complementaris amb l'objectiu de fer arribar la història del poble al conjunt de la seva població i investigadors:

- Un llibre d'alta divulgació històrica que sintetitza l'evolució històrica i artística de Castellbisbal.
- Una sèrie de sis reportatges audiovisuals que de la ma de diversos historiadors i historiadores.

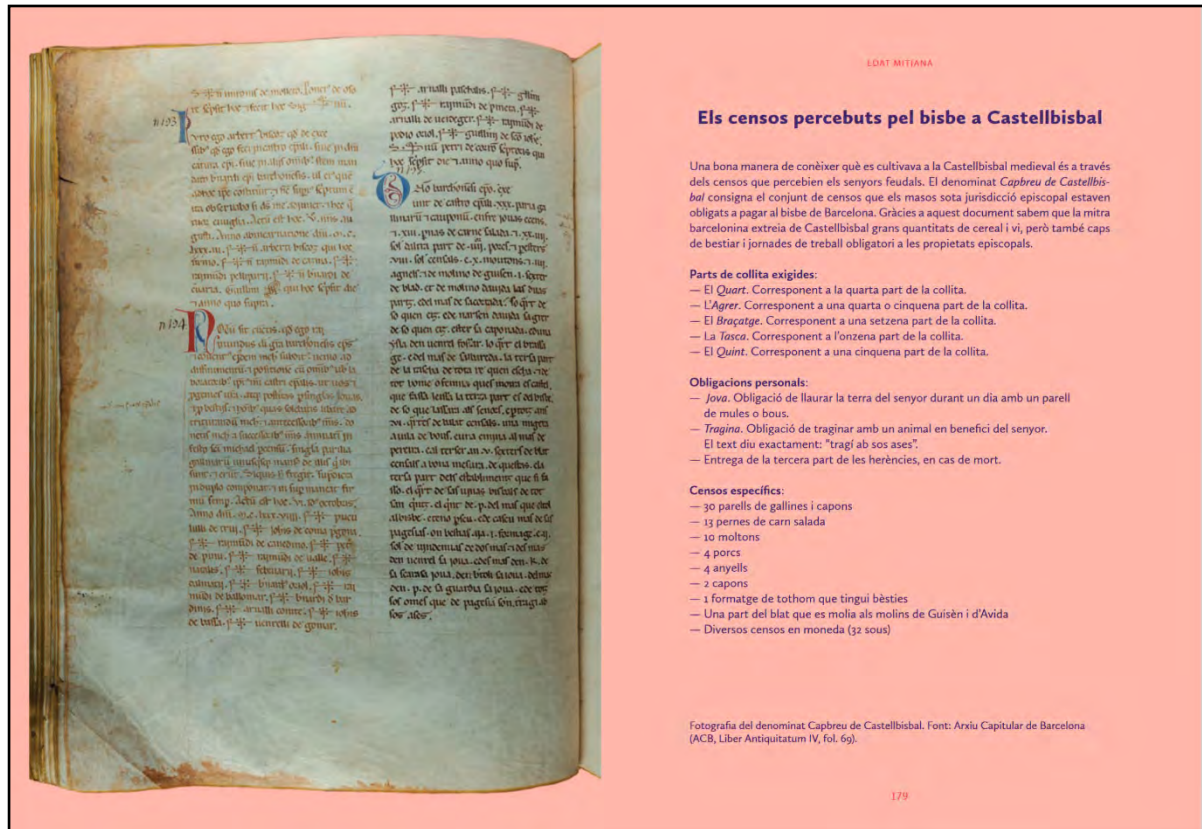
Llibre d'història

El llibre es va editar en dos volums acompanyats d'un estoig de regal. Els llibres tenen la imatge comuna del Pont del Diable en dos dels moments més significatius de la seva història: el pont romà amb el seu arc de triomf i el pont al segle XIX amb la figura que s'ha atribuït tradicionalment a la Reina Isabel II. Els colors predominants en el llibre fan referència al poble: el color de les argiles del terme que originaren el terme popular de "pota-roig" com eren coneguts els i les castellsbalenques, i el lila del camp de l'escut municipal.

Amb l'objectiu de fer una publicació que combinés el rigor de les seves conclusions i una obra atractiva per la seva lectura, el llibre està imprès a tot color, enquadernat amb tapa dura i el text està acompanyat per nombroses fotografies, reproduccions de documents i mapes que ajuden a fer més comprensible el text i, en definitiva, convida a la seva lectura.

El text està acompanyat de diversos destacats que venen a desenvolupar un tema, fet o personatge concret que es considera destacat pel període analitzat. Els destacats permeten, per tant, centrar-se en un tema concret, però també convida al lector a fer una lectura no lineal i per tant més ocasional o fragmentària que fa més atractiu tornar a visitar el llibre.

Els censos percebuts pel bisbe a Castellbisbal

Una bona manera de conèixer què es cultivava a la Castellbisbal medieval és a través dels censos que percebien els senyors feudals. El denominat *Capbreu de Castellbisbal* consigna el conjunt de censos que els masos sota jurisdicció episcopal estaven obligats a pagar al bisbe de Barcelona. Gràcies a aquest document sabem que la mitja barcelonina extreja de Castellbisbal grans quantitats de cereal i vi, però també caps de bestiar i jornades de treball obligatori a les propietats episcopals.

Parts de collita exigides:

- El *Quart*. Corresponent a la quarta part de la collita.
- L'*Agrer*. Corresponent a una quarta o cinquena part de la collita.
- El *Bracatge*. Corresponent a una setzena part de la collita.
- La *Tasca*. Corresponent a l'onzena part de la collita.
- El *Quint*. Corresponent a una cinquena part de la collita.

Obligacions personals:

- *Jova*. Obligació de llaurar la terra del senyor durant un dia amb un parell de mules o bous.
- *Tragina*. Obligació de traginar amb un animal en benefici del senyor.
- El text diu exactament: "tragj ab sos ases".
- Entrega de la tercera part de les herències, en cas de mort.

Censos específics:

- 30 parells de gallines i capons
- 13 pernes de carn salada
- 10 moltons
- 4 porcs
- 4 anyells
- 2 capons
- 1 formatge de tothom que tingui besties
- Una part del blat que es molia als molins de Guisèu i d'Avida
- Diversos censos en moneda (32 sous)

Fotografia del denominat Capbreu de Castellbisbal. Font: Arxiu Capitular de Barcelona (ACB, Liber Antiquitatum IV, fol. 69).

La seva maquetació va córrer a càrrec de Som* amb el disseny d'Enric Adell i la participació de Víctor Jurado per la recerca d'imatges, el seguiment del coordinador científic Àngel Casals i del propi Arxiu Municipal de Castellbisbal, mentre que la impressió va ser a càrrec de Dilograf SL.

El llibre està disponible en la seva versió paper al preu de 25 euros (incloent-hi els dos volums i estoig) i en versió digital gratuïta i en obert dividit en sis capítols publicat a la pàgina www.castellbisbal.cat/historia.

Per últim, indicar que la recerca i publicació del llibre ha estat completament finançat pel pressupost municipal amb el següent desglossat:

- Recerca i preparació del text original: 38.115,00 €
- Disseny i impressió del llibre: 26.923,95 €

Reportatges sobre la història a Castellbisbal

Amb l'objectiu de fer arribar el coneixement històric de Castellbisbal, l'Ajuntament de Castellbisbal va impulsar la filmació d'un conjunt de sis reportatges, un per cada apartat del llibre editat, que traslladés a un llenguatge audiovisual els aspectes més rellevants de cada període.

Els vídeos, però no són una mera repetició dels continguts del llibre, sinó que en són un complement amb una durada de més de cinc hores d'intervencions d'especialistes en cada període o matèria.

La filmació i edició dels reportatges es va fer durant l'any 2022, malgrat que es varen presentar el febrer de 2023. La seva coordinació va ser a càrrec del mateix Arxiu Municipal de Castellbisbal conjuntament amb Àngel Casals com assessor científic.

Els diversos vídeos són consultables al canal YouTube de l'Ajuntament, així com a la pàgina www.castellbisbal.cat/historia on es pot consultar dins de cada capítol, així com agrupats a aquesta pàgina web.

Es pot accedir a cada vídeo directament clicant sobre cada imatge:

Difusió del llibre i vídeos

Per difondre el llibre i els vídeos editats s'ha fet un seguit d'actuacions per arribar al màxim a la ciutadania de Castellbisbal i persones interessades:

- Acte de presentació del llibre, l'abril de 2022 amb la participació d'Àngel Casals, Josep Maria Solé i Sabaté i Clàudia Pujol, i amb la moderació de la periodista i escriptora Eva Comas. L'acte no es va centrar únicament amb l'interès del llibre, sinó especialment el valor de la història local per generar nou coneixement de la història global. L'acte va despertar un gran interès ciutadà omplint l'auditori del centre cultural Els Costals.

Es pot consultar el vídeo de l'acte de presentació disponible en línia:

- Acte de presentació dels vídeos amb una taula rodona dedicada al llinatge d'Els Requesens.

- Per últim, s'ha fet una campanya de comunicació amb la impressió d'un full volant i l'edició d'unes cantimplores promocionals per lliurar en actes públics o visites a l'Arxiu Municipal.

Conclusions

El projecte mostra la potencialitat de la recerca en el món local per generar nou coneixement que permet incrementar el coneixement de la història de Catalunya i global, de forma que la història local té un valor propi, ni secundari ni subordinat a la història general.

La recerca històrica per la generació de coneixement científic és indispensable per la difusió rigorosa de la història, de forma que s'infereix la necessitat de disposar de suficient estudis previs abans d'abordar qualsevol actuació de divulgació històrica.

Per fer qualsevol actuació de divulgació històrica és indispensable disposar de la participació dels professionals (arxivers/es, historiadors/es, arqueòlegs/es, historiadors/es de l'art...) com únics capaços de garantir el rigor del resultat final. La participació d'aquests implica la necessària retribució digne com per qualsevol actuació professional.

Abordar un projecte de recerca i divulgació implica el necessari anàlisi i dotació de recursos humans i econòmics per garantir la viabilitat i execució d'aquests.

Les actuacions de divulgació històrica són altament rendibles atès l'interès que desperten entre la ciutadania i especialistes, especialment si es compara els recursos econòmics destinats molt menors respecte a altres projectes que poden tenir un menor retorn social.

Per últim, senyalar com les actuacions fetes de recerca i divulgació són un catalitzador per abordar altres projectes de divulgació documental que impliquen al seu torn un augment de la recerca, i per tant del coneixement de la nostra història.

Servei d'Arxiu i Gestió documental. Ajuntament de Castellbisbal

Castellbisbal, 26 de juliol de 2023

AJUNTAMENT DE CASTELLBISBAL

Servei d'Arxiu i Gestió Documental